

Michael Rasmussen (red.):
Mennesket og det andet – bidrag til den eksistentielle
fænomenologi.
Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 2019. 246 s.

Denne bog undersøger, hvad eksistentiel fænomenologi er, og hvordan den kan bruges. Bogen består af en indledning og 10 kapitler skrevet af forskere inden for det fænomenologiske felt med hver deres blik for et specifikt perspektiv. Bogen er redigeret af dr.phil. og forhenværende lektor, Michael Rasmussen. Indledningen er også skrevet af Michael Rasmussen. Der gives ingen begrundelse for kapitlernes rækkefølge, men hvis jeg selv skal komme med et bud, så vil jeg sige, at bogen tager afsæt i 3 overordnede temaer og kapitlerne fordeles herefter: *religiøs erfaring, kropserfaring og livserfaring*. Bogen er ambitiøs, idet den forsøger at samle nogle af de væsentligste stemmer inden for den eksistentielle fænomenologi, såsom Søren Kierkegaard, Martin Heidegger, K.E. Løgstrup, Jean-Luc Marion, Jan Patocka og Hermann Schmitz. Bogen er også ambitiøs, da den bestræber sig på at artikulere menneskelig erfaring i en tid, der må siges at reducere sådan erfaring til "nytte" eller "human resources".

Bogens indledning giver en idéhistorisk gennemgang af den eksistentielle fænomenologi. Denne gennemgang tilgodeser nybegynderen såvel som ekspert. Rasmussens skrivestil er både konkret og abstrakt på en gang. Han redegør for den eksistentielle fænomenologi mere som en tradition end som en bestemt skole eller disciplin. Han kommer vidt omkring i løbet af ganske få sider, hvor der henvises til vidt forskellige filosofier, som han argumenterer for hører til traditionen omkring eksistentiel fænomenologi. For at nævne få, inddrager han tanker fra Platon, Luther, Kierkegaard, Merleau-Ponty og Jaspers. På trods af disse filosofers forskellighed, finder Rasmussen træk i deres tankegods, som han anskuer som elementer af en eksistentiel fænomenologi. Det vil sige, at traditionen har været længe undervejs, inden den har nået en form for selvbevidsthed. Selvbevidstheden omkring traditionen ses for alvor hos Martin Heidegger og hans gennemarbejdede form for eksistentiel fænomenologi. Indledningen signalerer, at traditionen omkring den eksistentielle fænomenologi med fordel kan anskues som før-Heidegger og efter-Heidegger. Man kunne lidt vovet foretage en endnu mere præcis opdeling ved at henvise til Heideggers hovedværk, *"Sein und Zeit"* (1927) som skillelinjen for et før og efter. Rasmussen peger på to strømninger efter Heidegger; den tyske tradition som arbejder mere eller mindre praksis-orienteret indenfor Heideggers filosofi, og den franske tradition som tager afsæt i Heidegger, men som forsøger at overskride dennes filosofi. Den franske tradition – som er overvejende fransksproget – kaldes den "nye" fænomenologi. Her møder man fænomenologer såsom Maurice Merleau-Ponty og Jean-Luc Marion, der er fælles i deres anskuelse af subjektet som en forholdsvis passiv instans.

Som passiv instans bliver subjektet "overrumplet" og "ramt" af erfaring. Rasmussen forsøger sig med en definition på eksistentiel fænomenologi, som tenderer mod den "nye" fænomenologi; altså hans definition vægter passiviteten. Han skriver:

Forenklet sagt tager den eksistentielle fænomenologi afsæt i den påvirkning (afficering), der overrumpler en person, og som afkræver en respons. Denne tilsyneladende blot passive side er dominerende af logiske grunde, for jeg kan ikke efter forgodtbefindende sigte aktivt efter noget, uden at jeg forinden "ved", hvad det er, hvorfor jeg allerede må have modtaget det. Jeg står inde for det, fordi jeg så at sige er faldet over fænomenet. I den eksistentielle fænomenologi opfinder man ikke fænomener endside løser problemer eller gåder; man genopdager og opklarer snarere fænomenerne som allerede værende og virkende i subjektiviteten. Men man har så at redegøre i almene vendinger for, hvordan fænomenerne kan bryde frem, og hvordan de kan blive modtaget, dvs. hvordan man kan svare på dem. (s.13).

Bogens respektive kapitler "genopdager" og "opklarer" bestemte fænomener og deres indbyrdes forhold. I kapitlet, *Eksistens – tro på trods*, beskriver Bjarne Jakobsen tro og trods som forskellige men forbundne eksistentielle "modi". Livet er vilkårligt og uforudsigeligt på en måde som videnskab ikke kan begribe. Hvad stiller man op med denne magtesløshed? Mennesket må enten tro eller etablere en form for trods for at kunne leve videre. Kierkegaards anskuelse af tro inddrages som en mulig løsning – altså at tro uden at vide hvorfor. Der er tale om en relation mellem selvet og noget andet, som et grundlæggende afsæt for at kunne leve videre. I kapitlet, *Forholdet mellem fænomenologi og religion hos K.E. Løgstrup og Herman Schmitz*, skriver Jakob Wolf om en særlig fænomenologisk viden, hvis udgangspunkt er hverdagslivet. De mest betydningsfulde erfaringer i livet er oftest ikke intenderet. Her indgår mennesket som en passiv modtager, der bliver grebet af noget andet, noget som ikke kan forklares med naturvidenskabens entydige begreber. Der åbnes for en religiøs tolkning. Løgstrup og Schmitz bliver inddraget i en diskussion om forholdet mellem livserfaring og religion. Omdrejningspunktet for denne diskussion er "tillid", som fundamental erfaring. Dette tema fortsættes i næste kapitel, *Som en linedanser ... Om Kierkegaard og eksistensens svæven*, af Pia Søtoft. Her fremhæves Kierkegaard for dennes særlige anskuelse af tro uden begrundelser. At være menneske ville sige at leve med en religiøs længsel eller et afsavn efter noget større og noget andet – Gud. Søtoft skriver, at "frihed" indebærer, at mennesket tager denne længsel på sig, hvilket indebærer angst. Her åbnes der for en diskussion mellem Kierkegaard og Sartre omkring forholdet mellem frihed og angst. Udover at åbne for en interessant diskussion om frihed, fungerer kapitlet som en udmærket indføring

i Kierkegaards filosofi. I kapitlet, *Troens fænomenologi*, skelner Mogens Pahuus mellem forskellige måder verbet "at tro" bliver brugt i dagligdagssproget. At tro på nogen (eller noget), at tro at noget er sandt eller usandt. "At tro på" kan være ubetinget i form af den religiøse tro, men kan også være betinget og omskiftelig som f.eks. når man tror på et andet menneske. Den betingede tro og den ubetingede tro er således ikke adskilte men beslægtede fænomener. Pahuus skriver at "kernen i kristendommen" er netop denne forbindelse mellem betinget og ubetinget tro. Det vil sige, at en tidsvarende kristendom må som udgangspunkt vægte det immanente.

I kapitlet, *At lytte til den indre stemme: Kierkegaard, Luther og Hannah Arendt*, skriver Claudia Welz om den indre stemme fra et fænomenologisk hermeneutisk perspektiv. Dvs. at den indre stemme fremtræder som fænomen, men skal tydes hermeneutisk for at nå frem til en forståelse, der kan pege én i retning mod en bestemt form for etik eller religiøs indstilling. Kierkegaard og Luther inddrages med hver deres udlægning af den indre stemme og med henblik på en etisk-religiøs tydning, mens Arendts udlægning af samme inddrages med henblik på en etisk-politisk tydning. I kapitlet, *Sansning – af sig selv*, åbner Henrik Vase Frandsen op for en interessant analyse af den franske fænomenolog Jean-Luc Marion. Marions fænomenologi forholder sig kritisk til Descartes' forståelse af forholdet mellem sansning og tænkning. Man kan ikke distancere sig fra det man sanser. Kroppen sanser sig selv, mens den sanser noget andet, og dette forhold må nødvendigvis være grundlaget for enhver form for erkendelse. Kapitlet slutter af med en diskussion mellem Marion og Løgstrups respektive tilgang til sansning – Marion har blik for "intensiteten" mens Løgstrup har blik for "stemthed". I *Negativ Fænomenologi. Om Jan Patockas sokratiske tilgang til eksistentiel fænomenologi*, skriver Finn Thorbjørn Hansen om "undring" i forhold til det at kunne leve. Temaet om sansning (med Marion) bliver videreudviklet i samspil med Patockas fænomenologi. Her argumenteres for en form for "negativ vished". I det øjeblik man forsøger at begribe et fænomen, så forsvinder det autentiske fænomen. I stedet for at afsløre eller genopdage fænomenet, er man blevet afsporet indenfor "den konstituerende bevidstheds grænser". Undring og den sokratiske dialog er en mulighed for at overskride disse grænser momentært.

I *Fremmedgørelse som eksistentiel grunderfaring i skizofreni. Sartres intersubjektivitet i dialog med den eksistentiafænomenologiske psykiatri* anvender Sofie Boldsen Sartres to værensformer – i-sig-væren og for-sig-væren – til at komme erfaringen af skizofreni nærmere.

Kapitlet tager udgangspunkt i en case om den unge Frederik, der lider af skizofreni. Boldsen skitserer Sartres og Merleau-Pontys respektive forståelser af intersubjektivitet. I *Eksistens i Hermann Schmitz' "nye fænomenologi"* skriver Sune Frølund om subjektiv erfaring og "affektiv ramthed". Der skelnes mellem de subjektive og de objektive kendsgerninger, og der skelnes mellem primitiv og udfoldet nutid. Når man bliver ramt af en erfaring, som man ikke kan sætte sig selv udover, bliver man fastholdt i en form for primitiv nutid. Når man formår at lægge erfaringen fra sig, f.eks. ved hjælp af refleksion, vinder man den udfoldede nutid tilbage. Den udfoldede nutid ligger tæt op af det, vi normalt forstår som frihed. Der er tale om en tilstand, hvor man retter sig mod fremtiden og den mulighedshorizont man har for sig. I bogens sidste kapitel, *Døden og søvnen. Om eksistensens dobbelte sandhed i græsk-romersk og kristen filosofi*, behandler Anders Dræby grænse-fænomenerne søvnen og døden. Kapitlet går idéhistorisk til værks og kaster et bredt sigte ud over den græsk-romerske filosofi, jødedommen og kristendommen. Den fysiske søvn og opvågning, som man kender fra hverdagen, bruges som metafor til at reflektere over den absolutte grænse, døden. I den kristne teologi er der tradition for at tale om "vækkelse" og "genopstandelse" fra døden. Augustin og Kierkegaards refleksioner over omvendelsen til troen som en nødvendig forudsætning for opstandelse inddrages.

Bogen lykkes meget godt med ambitionen om at præsentere "alternative" forståelser for menneskelig subjektivitet og menneskelig eksistens, dvs. alternativer til nytte og human ressource tænkning. I forhold til Pædagogisk Filosofi skal to kapitler fremhæves pga. inspirerende bestræbelser på at artikulere "alternative" tilgange til erkendelse og læring. Her tænker jeg på Henrik Vase Frandsens *Sansning – af sig selv* og Finn Thorbjørn Hansens *Negativ fænomenologi*. Begge kapitler er optaget af at genopdage det prærefleksive og det præverbale ved erkendelsesprocesser; en kærkommen bestræbelse i en tid, hvor uddannelsessystemet ellers er domineret af evidens-tænkning. Uddannelse kan planlægges og udføres på politisk og institutionelt niveau, men der er en meget konkret del af uddannelse, der undviger det teknokratiske sprog. Det at være i en læreproces, det at være i en erfaring, der muligvis fører til en erkendelse, ja det kræver en eller anden form for "negativ visdom".

Bill Cleary
Københavns Professionshøjskole, Danmark
BCL@KP.DK